

УДК 378.094.016:78

Гаврилюк О. А.

ФОРМУВАННЯ СЦЕНІЧНО-ВИКОНАВСЬКОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ПРОЦЕСІ ХУДОЖНЬОЇ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті висвітлено теоретичні підходи до питання формування сценічно-виконавської майстерності майбутнього вчителя музичного мистецтва у процесі художньо-творчої діяльності, обґрунтовано специфіку музично-педагогічної діяльності вчителя, висвітлено засоби удосконалення професійної готовності майбутнього фахівця у процесі публічної концертної діяльності.

Звернена увага на домінуючі позиції певних методичних засад забезпечення систематичного застосування мистецької проблематизації, варіативних підходів, цілеспрямованого тренінгу і творчої діяльності студентів.

Ключові слова: професійна готовність, майбутній вчитель музичного мистецтва, сценічно-виконавська майстерність, художня творча діяльність.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку професійної освіти України потребує особливої уваги до розгляду проблем формування естетичної культури особистості, вимог до майбутнього фахівця мистецьких дисциплін, його спроможності використовувати набутий професійний досвід у самостійній практичній художньо-творчій діяльності.

Шляхи вдосконалення художньо-виховного впливу на учнів загальноосвітніх закладів не можуть бути вирішеними виключно у процесі уроків мистецтва. Повноцінний мистецький розвиток школярів можна забезпечити їх залученням в активну творчу дію, безпосередньо контактуючи і співпереживаючи з виконавцями у концертному залі. Художньо-творча діяльність в даному аспекті сприяє подоланню дефіциту естетичного впливу на особистість, дає можливість у процесі безпосереднього виконавського відтворення емоційно переживати мистецькі явища.

Концепція науково-мистецької парадигми спрямована на виховання в особистості ціннісного ставлення до дійсності загалом та мистецтва зокрема, розвиток художньої свідомості й компетентності, здатності до самореалізації, потреби в духовному самовдосконаленні в процесі сприймання та інтерпретації мистецьких творів і практичної художньої діяльності [7].

Успішність розв'язання даної проблеми залежить від готовності майбутнього вчителя музичного мистецтва до художньої творчої діяльності з учнями, зокрема у сформованості сценічно-виконавських умінь, які в складній інтегративній структурі професійно-педагогічної діяльності майбутнього спеціаліста є ключовими.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У наукових дослідженнях професійної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва проблема виконавської компетенції обґрунтована у різних напрямках. Особливості підготовки студентів до музично-просвітницької діяльності висвітлюються у працях Л. Безбородової, Л. Кожевнікової, Є. Куришева, І. Немикіної, І. Полякової. Систему професійної підготовки студентів до художньо-естетичної діяльності обґрунтовано у наукових працях А. Козир, Л. Масол, С. Мельничук, О. Олексюк, О. Щолоковою. Дослідження виконавської майстерності висвітлюються в наукових дослідженнях Л. Гусейнової, А. Зайцевої, Н. Згурської, В. Крицького, М. Михаськової, Г. Саїк, О. Щербініної, Т. Юник.

Спроможність майбутнього вчителя музичного мистецтва до художньо-інтерпретаційної, самостійно-творчої, проектувально-презентативної діяльності зумовлюють компетентнісний підхід до процесу сценічно-виконавської підготовки.

Вивчення стану сформованості сценічно-виконавської компетентності в освітній мистецькій практиці дає змогу констатувати, що ця проблема актуалізується як структурний компонент загальної освітньої парадигми, основною метою якої є формування в майбутнього фахівця здатності до самостійного проектування й творчого розв'язання професійних завдань у нових умовах сьогодення.

Метою статті є висвітлення теоретичних і методичних підходів до питання формування сценічно-виконавської майстерності майбутнього вчителя музичного мистецтва у процесі художньо-творчої діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Формування сценічно-виконавських умінь є одним з найголовніших завдань професійної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва, адже залучення студентів до активної художньо-творчої діяльності, концертних публічних виступів, майстер-класів відіграють особливу роль у підготовці майбутніх фахівців мистецьких дисциплін, наповнюють новим змістом увесь виконавський процес.

Сценічно-виконавська майстерність являється багатокомпонентною цілісною гармонічною системою, яка передбачає не лише оволодіння інструментально-вокальним виконавством як необхідним компонентом професійної компетенції (В. Бурназова, О. Бурська, О. Горбенко, Н. Мосенко, І. Мостова, Т. Підварко, Т. Пляченко), але і опанування знаннями про форми і методи роботи з мистецьким колективом; вмінням організувати навчальну, виховну, творчу та концертну роботу художнього учнівського колективу, критично осмислювати духовно-культурні реалізації, художньо інтерпретувати музичні твори, добирати, аналізувати та систематизувати навчальний і концертний репертуар, необхідний для виконання функціональних обов'язків вчителя музичного мистецтва, керівника творчого колективу.

Характеризуючи та формулюючи поняття «сценічно-виконавські вміння» слід звернутись до сутності визначень «музично-виконавська майстерність» та «виконавська художня майстерність».

Музично-виконавська майстерність є властивістю особистості, яка формується в процесі професійної підготовки та виконавської діяльності та проявляється як вищий рівень засвоєних вмінь, гнучких навичок та інтерпретаторської здатності. До її структури відносять такі компоненти: теоретичний (музична освіченість, елементи сценічної техніки); технічний (рівень володіння технічними прийомами, перцептивними властивостями); художній (представлення художніх цінностей музичного твору, створення інтерпретаторської концепції відповідно із задумами композитора); суспільно-психологічний або комунікаційний (спілкування із слухачем за допомогою міміки, жестів, музично-ігрових рухів, перебування у відповідному емоційному стані) [2, с. 50-53].

У наукових дослідженнях О. Горбенко музично-виконавська компетентність визначається як базова в системі професійної підготовки вчителя музичного мистецтва [5, с. 10].

Внутрішнім системоутворюючим фактором музично-виконавської компетентності являються художньо-інтерпретаційні вміння (Г. Падалка), що мають складну інтегративну структуру й відповідно до визначених структурних компонентів музично-виконавської компетентності виявляються в різновидах музично-виконавської діяльності [8, с. 7-11].

Виконавська художня майстерність вчителя музичного мистецтва визначається вмінням «увійти в образ» задля кращої реалізації задуму композитора, рівень розвитку якої залежить від рівня психічних пізнавальних процесів особистості.

Художня майстерність виконавця залежить від властивостей та закономірностей відчуттів (якість, інтенсивність, тривалість, адаптація, взаємодія аналізаторів, синестезія), що безпосередньо обумовлюють розвиток музичних (Я. Вершиловський, Я. Коссецька, Б. Теплов) та творчих здібностей (уява, фантазія). Зважаючи на емоційно-мотиваційний аспект виконавської художньої майстерності особлива увага приділяється почуттям та мотивам у формуванні майстерності виконавця у процесі сценічної діяльності [6].

Застосування аналітичного підходу у дослідженні виконавської майстерності майбутнього вчителя музичного мистецтва дозволяє окреслити певні риси сценічної діяльності, які забезпечують художньо-творчий підхід та сприяють розвитку естетичної свідомості учнівської слухачької аудиторії:

- включення до концертного репертуару творів, сповнених яскравою образністю, рельєфності окремих музичних деталей, тематизму, який повно висвітлює мистецькі явища;
- вибір програмної музики для спрямування уваги слухачів на сприйняття певного змісту (конкретність художніх образів);
- врахування впливу певної послідовності виконання творів у концертних програмах (концертна «режисура»); збереження уваги аудиторії за «принципом контрасту» (Б. Асаф'єв) на основі чергування контрастних творів у виконавській програмі, забезпечення творчого контакту [1];
- вибір репертуару з дотриманням певних засад складання концертно-виконавських програм; своєрідність, неповторність, оригінальність і новизна трактовки музичного твору, зважаючи на те, що інтерпретація музики повинна відповідати естетичним закономірностям);
- особливості психічного стану виконавця в процесі активізації творчого потенціалу слухачів (М. Кагарлицький, В. Мишкіна, В. Петрушин, Н. Гребенюк, Г. Нейгауз);
- артистизм як здатність виконавця на найвищому емоційно-творчому рівні донести до слухачів музичні творіння в усій повноті їх образних та формотворчих характеристик. Відсутність артистизму відштовхує увагу слухачів навіть при бездоганному виконанні [3, с. 15];
- встановлення «творчого діалогу» зі слухачами (Б. Гмиря), концертне виконання має викликати співпереживання творів у артиста і публіки [4].

Організаційно-педагогічними умовами формування сценічно-виконавських умінь визначається поетапне засвоєння студентами теоретичного та практичного навчального матеріалу, що надає можливість систематично ускладнювати і розв'язувати творчі завдання, спрямовані на формування компонентів виконавської компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва:

- ціннісно-орієнтаційного (розвиток позитивного ставлення до різновидів художньої виконавської творчості, усвідомлення соціального значення професійної діяльності вчителя музичного мистецтва);
- креативно-діяльнісного (формування художньо-інтерпретаційних, операційно-технологічних і самостійно-творчих умінь у процесі сценічного виконання) та творчо-репрезентативного (виявлення знань та вмінь студентів самостійно здійснювати сценічно-виконавську діяльність, творчу реалізацію набутих компетенцій).

До основних методів, що впливають на розвиток виокремлених структурних компонентів належать метод музично-теоретичного аналізу, метод художніх аналогій, метод художньо-творчих проєктів, які позитивно впливають на формування сценічно-виконавських та художньо-інтерпретаційних умінь студентів, сприяють вдосконаленню особистісно-духовної сфери майбутніх фахівців, здатності до емоційного співпереживання, сценічно-емпатійного перевтілення, рефлексії [5].

Досліджуючи науково-педагогічний досвід формування сценічно-виконавських умінь слід звернутися до класифікації видів концертної діяльності, в яких майбутні вчителі музичного мистецтва мають змогу реалізувати набуті навички.

У наукових дослідженнях Т. Жигінас виокремлено окремі блоки концертної діяльності:

- за характером взаємодії суб'єктів концерту (концерти-лекції; концерти-бесіди;
- концерти-дискусії); за кількістю учасників концертного дійства (моноконцерт; концерт-діалог; концерт-співтворчість);
- за тематичною спрямованістю (концерт-казка; концерт-біографія;
- концерт-загадка; концерт-спогад; концерт-ілюстрація); за специфікою сценічного оформлення (театралізовані концерти; концерти-експозиції; концерт-поетична сторінка, в якому художній вплив справляє музика і поезія) [3, с. 50-52].

Показниками результативності концертної діяльності визначається професійне зростання майбутнього вчителя музичного мистецтва та розвиток позитивного ставлення до високого мистецтва у школярів.

Ефективність формування сценічно-виконавських умінь студентів можна значно підвищити шляхом цілеспрямованого застосування тренінгу комунікативного характеру в умовах практичної художньої творчої діяльності. У цей процес включено творчі завдання для студентів на прикладі таких:

- аналіз фрагментів художньо-творчих заходів, концертних виступів з метою розширення уявлень студентів про активну мистецьку діяльність, її зміст, соціальну значущість, специфіку проведення, особистого і творчого розвитку;
- розробка фрагментів занять уроків музичного мистецтва, виконання інструментального супроводу зі словесним методично адаптованим поясненням;
- розробка фрагменту сценарію одного з видів художньо-творчого заходу, залучення студентів до сценічного моделювання, відпрацювання художньо-конструктивних умінь;
- використання різноманітних рольових ігор, де студенти мають змогу по черзі входити в роль «ведучого концерту» і «слухачів», задаючи питання один одному і миттєво підшуковуючи відповідь, поступово розширюючи проблемне коло питань, відпрацьовуючи сценічно-виконавські вміння.

Висновки. Важливу роль у формуванні професійної готовності майбутнього вчителя музичного мистецтва до художньо-творчої діяльності відіграє сценічно-виконавська майстерність, що забезпечить особистісний розвиток майбутнього фахівця, розширить спектр художніх вражень, збагатить мистецький досвід, а особливо сприятиме систематичному емоційно-естетичному впливу на учнівську молодь. А тому предметом подальших наукових досліджень є дослідження професійного становлення і розвитку емоційного, ціннісного, публічно-регулятивного, організаційного компонентів сценічно-виконавської майстерності у складі художньо-творчої діяльності.

Використані джерела

1. Асаф'єв Б.В. Музыкальная форма как процесс / Б.В. Асаф'єв. – Л. : Музыка, 1971. – 376 с.
2. Валькевич Р. Сценічна культура та виконавська діяльність / Р. Валькевич // Зібрання статей з питань культури сценічно-виконавської діяльності майбутнього вчителя. Наукове видання. – Кіровоград, 2011. – С. 50-53
3. Жигінас Т.В. Методика підготовки майбутніх учителів музики до концертно-освітньої діяльності: навчально-методичний посібник / Тетяна Володимирівна Жигінас. – Київ, 2015. – 178 с.
4. Гмиря Б. Статті, листи, спогади / Відповідальний редактор Б.С. Буряк. – К.: Муз. Україна, 1975. – 432 с.

5. Горбенко О.Б. Формування музично-виконавської компетентності майбутнього вчителя музики в процесі фахової підготовки: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. пед. наук: спец. 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Олена Борисівна Горбенко. – Кіровоград, 2010. – С. 10
6. Гуренко Е. Проблемы художественной интерпретации (Философский анализ) / Евгений Гуренко. – Новосибирск : Наука, 1982. – 256 с.
7. Масол Л.М. Загальна мистецька освіта: теорія і практика [Текст] / Л.М. Масол. – К., 2006. – 432 с.
8. Падалка Г.М. Українська філармонія для дітей та юнацтва: Проблеми модернізації музично-педагогічної освіти / Г.М. Падалка // Мистецтво та освіта. – 1998. – № 3. – С. 7 – 11.

Gavrilyuk O.

THE FORMATION OF SCENICALLY-PERFORMANCE SKILLS OF THE TEACHERS OF MUSIC IN THE PROCESS OF ARTISTIC CREATIVITY

In the article theoretical approaches to the question of formation scenically- performance abilities of the future teacher of music in the process of artistic and creative activities, the means of improvement of professional readiness of the future specialist in the process of public live performances are highlighted.

Psycho-pedagogical practice promotes creative approach of the future specialist to the further professional activity, determines the degree of his professional training and performance skills. The task of the future teacher of music is spreading the high art among students.

In the article the attention is drawn to the difficulties of real practice of professional training and educating of students.

Specific of musical and educational activity of the teacher is grounded, which except of specialized skills includes mastering of knowledge of the forms and methods of work with creative and performing student groups, acquiring skills of organization artistic and creative activities with students, artistical interpretation of music compositions, analyze and organize educational and concert repertoire . The value and opportunities of effective preparation of artistic field students for artistic creativity, the foundation of which becomes scenically-performing skills are expanded.

The dominant position of certain methodological principles, providing the systematical application of art problematisation, varied approaches, focused training and creative activity of students are highlighted.

The features and value of scenically- performing skills of future specialist are grounded, the concept of artistic and educational interpretation is investigated.

The analyze of the organizational and pedagogical conditions that ensure the development of scenically - performing skills of students is done in the article. The attention is focused on the basic methods of influence on the development of scenically-executive competence of future teachers of music.

The question of forming the concert and theatrical culture in the future lecturer-artists, artistic and creative establishing is researched, the attention for the contact with the listening audience is paid to finding out creative ways to preserve health teacher-performer in terms of a public performance. In the article the system of creative tasks which designed to intensify the process of training students for the practical implementation of acquired scenically-performing knowledge and skills is presented.

Key words: professional training, future teacher of music, scenically-performing skills, art and creative activities.

Стаття надійшла до редакції 15.03.2017 р.